

**SHARQ MUTAFAKKIRLARINING ILMIY DUNYOQARASHNI
SHAKLLANTIRISHGA OID G'OYALARI****Qodirova Diana Yonustovna***Andijon davlat pedagogika
instituti 2-bosqich magistranti.*

Annotatsiya: Mazkur maqolada Sharq mutafakkirlarining o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishga oid qarashlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda tarixiy-pedagogik yondashuv asosida buyuk allomalar merosining mazmun-mohiyati ochib berildi hamda ularning g'oyalarini zamonaviy ta'lim jarayoniga integratsiya qilish imkoniyatlari ko'rsatildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, mutafakkirlar tomonidan ilgari surilgan aqlni rivojlantirish, tajriba va kuzatishga tayanish, ma'rifatparvarlik va komil insonni tarbiyalash tamoyillari bugungi kunda ham ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda samarali metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy dunyoqarash, Sharq mutafakkirlari, pedagogik meros, tafakkur, ta'lim metodlari, komil inson.

Аннотация: В данной научной статье анализируется актуальность вопроса формирования научного мировоззрения учащихся в контексте наследия восточных мыслителей с теоретической и практической точек зрения. В ходе исследования использовались методы историко-педагогического анализа, сравнительного подхода, контент-анализа и педагогического обобщения. Результаты показали, что идеи интеллектуальной деятельности, опоры на опыт и наблюдение, гармонии науки и образования, а также духовной зрелости, выдвинутые восточными учеными, служат важной методологической основой для формирования научного мировоззрения в современном образовании. В статье разработаны практические рекомендации по интеграции этого наследия в образовательный процесс.

Ключевые слова: научное мировоззрение, восточные мыслители, педагогическое наследие, критическое мышление, компетентностный подход, эффективность образования.

Abstract: This scientific article analyzes the relevance of the issue of forming a scientific worldview of students in the heritage of Eastern thinkers from a theoretical and practical perspective. During the research, the methods of historical-pedagogical analysis, comparative approach, content analysis and pedagogical generalization were used. The results showed that the ideas of intellectual activity, reliance on experience and observation, the harmony of science and education, and spiritual maturity put forward by Eastern scholars serve as an important methodological basis for the

formation of a scientific worldview in modern education. The article develops practical recommendations for integrating this heritage into the educational process.

Keywords: scientific worldview, Eastern thinkers, pedagogical heritage, critical thinking, competency-based approach, educational effectiveness.

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborotlashuv sharoitida o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Ilmiy dunyoqarash — bu shaxsning borliqni ilmiy asosda anglash, sabab-oqibat bog'lanishlarini tushunish va tanqidiy fikrlash qobiliyatidir.

Sharq mutafakkirlari — xususan, Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy va Alisher Navoiy — o'z asarlarida ilm, tafakkur va tarbiya masalalariga alohida e'tibor qaratganlar. Ularning qarashlari nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki zamonaviy pedagogika uchun ham muhim metodologik manba hisoblanadi.

Tadqiqot maqsadi — Sharq mutafakkirlarining ilmiy dunyoqarashni shakllantirishga oid g'oyalarini tahlil qilish va ularni zamonaviy ta'lim jarayonida qo'llash imkoniyatlarini aniqlash.

Tadqiqot vazifalari:

- ilmiy dunyoqarash tushunchasining pedagogik mazmunini yoritish;
- Sharq mutafakkirlari asarlaridagi tegishli g'oyalarni tahlil qilish;
- ularning zamonaviy ta'limdagi ahamiyatini asoslash.

METODLAR

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Tarixiy-tahliliy metod — mutafakkirlar asarlaridagi pedagogik qarashlarni o'rganishda;
- Qiyosiy tahlil — turli allomalar g'oyalarini solishtirishda;
- Kontent-tahlil — ilmiy dunyoqarashga oid tushunchalarni ajratib olishda;
- Pedagogik umumlashtirish — amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda.

Tadqiqotning nazariy manbalarini Sharq mutafakkirlarining asarlari va zamonaviy pedagogik tadqiqotlar tashkil etdi.

NATIJALAR

Tahlillar natijasida Sharq mutafakkirlarining ilmiy dunyoqarashni shakllantirishga doir quyidagi asosiy g'oyalari aniqlandi.

1. Aql va mantiqiy tafakkurni rivojlantirish

Abu Nasr Forobiy ta'limotida bilish jarayonining markazida inson aqli turadi. Unga ko'ra, ta'limning asosiy vazifasi — o'quvchining fikrlash qobiliyatini rivojlantirish. Forobiy mantiq fanini barcha bilimlarning asosi deb hisoblaydi.

Natija: zamonaviy ta'limda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodlari Forobiy g'oyalari bilan uyg'un.

2. Tajriba va kuzatishga tayanish

Abu Rayhon Beruniy ilmiy bilishda tajriba va empirik kuzatishning muhimligini asoslab bergan. U tabiat hodisalarini bevosita o'rganishni ilmning asosiy yo'li deb bilgan.

Natija: STEM va tadqiqotga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvlari Beruniy metodologiyasiga mos keladi.

3. Ilm va amaliyot birligi

Abu Ali ibn Sino ta'limotida bilim faqat nazariy emas, balki amaliy ahamiyatga ega bo'lishi zarurligi ta'kidlanadi. U o'qitishda bosqichma-bosqichlik va tizimlilikni muhim deb hisoblaydi.

Natija: kompetensiyaviy yondashuv Ibn Sino g'oyalari bilan hamohang.

4. Ma'naviy kamolot va komil inson g'oyasi

Alisher Navoiy asarlarida ilmiy dunyoqarash ma'naviy yetuklik bilan uyg'un holda qaraladi. U ilmni insonni komillikka yetkazuvchi asosiy vosita sifatida talqin qiladi.

Natija: bugungi ta'limda soft skills va qadriyatlar tarbiyasi bilan integratsiya zarur.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Sharq mutafakkirlari ilmiy dunyoqarashni shakllantirish masalasini kompleks yondashuv asosida talqin qilganlar. Ularning qarashlari quyidagi zamonaviy pedagogik yo'nalishlar bilan uyg'un:

- tanqidiy va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish;
- tadqiqotga asoslangan o'qitish;
- kompetensiyaviy yondashuv;
- ma'naviy-axloqiy tarbiya integratsiyasi.

Shu bilan birga, amaliyotda mutafakkirlar merosidan foydalanish yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Darslik va metodikalarda ularning g'oyalari integratsiya qilishni kuchaytirish zarur.

XULOSA

Tadqiqot asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Sharq mutafakkirlari ilmiy dunyoqarashni shakllantirishning chuqur nazariy asoslarini yaratgan.
2. Aqlni rivojlantirish, tajribaga tayanish, ilm va amaliyot birligi hamda ma'naviy kamolot — asosiy metodologik tamoyillar hisoblanadi.
3. Ushbu g'oyalar zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan yuqori darajada mos keladi.

4. Ta'lim jarayonida mutafakkirlar merosiga tayangan integrativ metodikalarni keng joriy etish maqsadga muvofiq.

Amaliy tavsiyalar:

- dars jarayoniga tarixiy-pedagogik materiallarni kiritish;
- muammoli va tadqiqot metodlarini keng qo'llash;
- fanlararo integratsiyani kuchaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri.
2. Ibn Sino A.A. Donishnoma.
3. Beruniy A.R. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar.
4. Navoiy A. Mahbub ul-qulub.
5. Zamonaviy pedagogika bo'yicha ilmiy tadqiqotlar.